

“MUALLIMOVA HUTBA” – DIJALOŠKI I PROSVJETITELJSKI SUSRET ULEME U STASANJU I NJIHOVIH UČITELJA

Meho ŠLJIVO

UDK 28-534.3

DOI: <https://doi.org/10.26340/muallim.v21i82.1783>

SAŽETAK: U časopisu *Novi Muallim* od decembra 2007. do proljeća 2011. godine objavljeno je 26 hutbi koje su recenzirali istaknuti alimi. Tekst analizira sadržaj i kritičku recenziju objavljenih hutbi u naznačenom vremenskom periodu. Tekstom se nastoji ukazati na činjenicu da je ovakav vid javnog objavljivanja hutbi i recenzije za Islamsku zajednicu i muslimane općenito predstavljao inovativni pristup u stručnoj valorizaciji hutbi. Autor teksta iznio je određene primjedbe i zapažanja o metodologiji koja je primijenjena u ovakvom pristupu. Autor teksta zaključuje da u misijskom djelovanju Islamske zajednice ovakvi pristupi hutbi u formi javne recenzije predstavljaju pozitivan primjer transparentnosti. U rubrici *Muallimova hutba* svaka hatibska rečenica i misao, svako slovo, jezička formulacija, sintagma i zarez bili su predmet detaljne analize recenzenata koji su ponekad vrlo oštro i sa puno kritičkoga žara pristupali svome recenzentskom poslu. Autor teksta naglašava da se sa današnje vremenske distance rubrika *Muallimova hutba* može okarakterisati kao podsticajna ideja za unapređenje hatibskih vještina kojoj je nedostajalo metodičkih i tehničkih nijansi.

Ključne riječi: hutba, kritika, hatib, komunikacija

Časopis *Novi Muallim* svojevremeno je, krajem 2007. godine, uveo rubriku pod naslovom “Muallimova hutba”. U svakom broju *Novog Muallima* objavljujane su po dvije hutbe imama i hatiba, nakon kojih su slijedile i dvije recenzije hutbi u kojima su referentni alimi, muftije, muderrisi, glavni imami i drugi i nosioci vjerskog autoriteta iznosili svoje stručno mišljenje i opservacije o napisanoj hutbi.

Uredništvo *Novog Muallima* je istini za volju tankočutnom napomenom na naslovnici rubrike autorima hutbe

unaprijed iskazivala otvorenu zahvalnost, neskriveno divljenje i poštovanje, ističući da recenzije ne trebaju biti bukvalno shvatane kao apsolutno valorizirajuće: “*Novi Muallim* objavljuje hutbe aktivnih imama i hatiba. Uz hutbe rubrika sadrži i svojevrstne recenzije, tako da zajednički čine cjelinu. Recenzije pišu *slušatelji hutbi*, a recenzije nemaju u potpunosti valorizirajući karakter, već im je cilj unapređivanje hutbe kao javnog istupa naših imama i kritički osvrt na te istupe.”

Recenzentima hutbi nije se moglo prigovoriti za subjektivan pristupu

analizi predmetnog teksta hutbe, jer su hutbe na adresu recenzenata stizale bez potpisa i imena autora. Ipak, sa današnje vremenske distance, moguće je iznijeti nekoliko kritičkih zapažanja o ovakvom konceptu “recenzije” hutbi koji je kao nova ideja u valoriziranju hatibskog poziva i rada ipak predstavljao značajan iskorak i inovaciju. Prije takvog osvrta, podsjetimo se na protagoniste rubrike “Muallimova hutba” koja je bez sumnje privlačila značajnu pažnju imama i to ponajviše zbog činjenice da su prvi put u jednom časopisu hatibi iznosili svoje

pisane radove o vjerskim temama na uvid znatiželjnoj čitalačkoj javnosti, ali i na stručan uvid i recenziju svojim kolegama imamima i uglednim i priznatim alimima.

Od decembra 2007. do proljeća 2011. godine objavljeno je ukupno 26 hutbi i isto toliko recenzija. Autori hutbi su bili: Meho Šljivo, Mevludin Dizdarević, Bedirhan Hadžić, Suad Mahmutović, Rahman Skejić, Fikret Bajrić, Dženan Imamović, Ešref Ali-begović, Omer Sikira, Merzuk Hadžirušidović, Mustafa Hasani, Zeke-rijah Čajlaković, Muhamed Šarić, Abdulgafar Velić, Sabahudin Skejić, Bilal Hodžić, Muslija Čeliković, Aljo Cikotić, Safet Husejnović, Salih Meštrovac, Nedžad Osmić, Damir Peštalić, Omer Zulić, Nedžad Nuhić, Ejub Velić i Senad Hadžić.

Recenzije na hutbe su napisali: Mehmedalija Hadžić, Ibrahim Begović, Remzija Pitić, Muhamed Čajlaković, Ferid Dautović, Sulejman Čeliković, Ishak Alešević, Fahrudin Mujanović, Vehid Arnaut, Abdulgafar Jukić, Izet Čamdžić, Senaid Zaimović, Fikret Pašanović, Sulejman Kurtanović, Enes Omerović, Abdulgafar Velić, Dževad Pleh, Dževad Hodžić, Meho Šljivo, Ismail Smajlović, Malik Šljivo, Aljo Cikotić, Muhamed Velić, Mustafa Spahić i Muharem Omerdić.

Tematska raznovrsnost i razuđenost objavljenih hutbi ne dozvoljava nam stoprocentno preciznu i jednostavnu tematsku diferencijaciju i klasifikaciju. Neosporno je da su najzastupljenije hutbe ibadetskog usmjerenja i duhovno-savjetodavnog karaktera, među kojima su i hutbe o odgoju duše i dobrim djelima. Tri hutbe su posvećene odgoju djece i mladih, te odgovornosti i brizi za porodicu. Dvije hutbe tretiraju genocid u Srebrenici i imperativ izgradnji kulture sjećanja na zločine tokom agresije. Hutbe koje tretiraju poslovnu etiku u islamu i saobraćajnu (ne) kulturu iako se donekle mogu svrstati u sferu međuljudskih odnosa, svojim sadržajem obuhvataju i neka konkretnija šerijatska i socio-psihološka pitanja koja su autori djelimično ili detaljnije rasvijetlili u tekstu hutbe.

Uvidom u sadržaj hutbi, pa čak i samo površnom analizom naslova hutbi, uočljivo je da nijedan hatib nije tretirao temu znanja, učenja, obrazovanja, zatim izostaju hutbe o ekologiji i zaštiti životne sredine, kao i hutbe sa socijalnom tematikom, kao što su solidarnost sa siromašnim i socijalno marginaliziranim grupama, suosjećajnost prema roditeljima, nemoćnima i starima itd.

Potpuni izostanak spomenutih tema moguće je objasniti činjenicom da su hatibi bili slobodni pri izboru teme. Ni urednik ni redakcija časopisa *Novog Muallima* nisu utjecali na hatibov izbor teme, vodeći se opredjeljenjem da ni na koji način ne ograničavaju slobodu i kreativnost hatiba u pisanju teksta.

Oštra recenzentska pera i pohvale hatibima

U misijskom djelovanju Islamske zajednice, izuzmu li se mektepska takmičenja, teško je, skoro i nemoguće, pronaći svjetliji primjer transparentnosti u obavljanju neke konkretne dužnosti od objavljivanja hutbi u rubrici "Muallimova hutba." Analizom sadržaja objavljenih recenzija nameće se jednostavan zaključak: U rubrici "Muallimova hutba" svaka hatibska rečenica i misao, svako slovo, jezička formulacija, sintagma i zarez bili su predmet detaljne analize recenzenata koji su ponekad vrlo oštro i sa puno kritičkoga žara pristupali svome recenzentskom poslu. U recenzentskim poduhvatima i pregnućima recenzenati bez iskustva su (ne)svjesno preuzimali ulogu hatiba i umjesto suvislih primjera na tekst hutbe i sami navodili ajete, hadise i argumentirali vlastite stavove. U vrlo rijetkim prilikama, recenzenati su davali vrijedne naptutke i smjernice o tome šta je pravi cilj i smisao hutbe. Izdvajamo kraće citate iz jedne recenzije hutbe prof. Mehmedalije Hadžića i Ibrahima Begovića: "Inače, hutba treba biti životna u duhu vremena koje živimo, da odražava našu realnost, nudi odgovore na naše probleme i zapitanosti i rješenja na izazove s kojim se susrećemo."¹

"Hutba podrazumijeva tačan, jasan i tečan govor. Ona slušateljima treba donijeti inspiraciju i poticaj na dalja razmišljanja, analize i sinteze iznesenih misli koje će ih odvesti kvalitetnom samoizgrađivanju."²

Recenzentima se, ipak, mora odati priznanje da su svoj posao obavili temeljito i detaljno, iako su odveć jednosmjernim i nimalo blagim komentarima pojedinim hatibima pripisivali: neozbiljnost, konfuznost, nepismenost.

U nešto prefinjenijim recenzentskim osvrtima bilježimo primjereniji i stručniji metodološki diskurs u kojima se hatibima skreće dobronamjerna pažnja da "bolje preciziraju temu o kojoj govore", da "manje koriste tuđice i riječi stranog porijekla", da "na početku hutbe ne izostavljaju zahvalu Allahu dž.š. i salavat na Poslanika a.s.", da im "rečenice budu jasnije i razumljivije", da vode računa "o očitim logičkim proturječnostima u tekstu", da "ne citiraju previše ajeta i hadisa u hutbi", da "navode izvore iz kojih citiraju hadise", da izbjegavaju "samostalno prevođenje ajeta", da ne koriste "mevdu – izmišljene hadise", da "budu više samokritični" itd.

U većini slučajeva i pored primjedbi na sadržaj, jezik i stil hutbe, recenzenti iskazuju poštovanje spram autora hutbi, uložnog truda, očite angažiranosti i motiviranosti. Generalno gledajući, u sveukupnom recenzentskom opusu u rubrici "Muallimova hutba" odnos između pohvale i primjedbe autoru hutbe je približno jednak i recipročan. Zanimljivo je primijetiti da jednu te istu hutbu dvojica recenzenata (pro)cjenjuju na dijametralno različit način.

(Ne)naučene lekcije o hutbi

Sa današnje vremenske distance rubrika "Muallimova hutba" može se okarakterisati kao podsticajna ideja za unapređenje hatibskih vještina

¹ Recenzija hutbe Mehmedalije Hadžića, "Novi Muallim" 29. mart. 2008. str. 110.

² Recenzija hutbe Ibrahima Begovića, "Novi Muallim" 29. mart. 2008. str. 111.

kojoj je nedostajalo metodičkih i tehničkih nijansi. S obzirom da sam i lično učestvovao u osmišljavanju te rubrike ne izbjegavam i samokritički osvrt i racionalno samopropitivanje. Možda bi se bolji efekt sa objavljivanjem i analizom hutbi postigao da smo u istom formatu objavljivali hutbe pod šifrom i bez imena autora hutbi. Hatibi bi na taj način izbjegli neprijatnosti kojima su bili izloženi, naročito kada su u pitanju oštrije i indirektnije kritike njihovih profesora pred kojima su prethodno učili i stjecali diplome.

Nenaviknuti na kritiku kao edukativno i korektivno sredstvo u procesu intelektualnog sazrijevanja recenzije hutbi sigurno su kod jednog

broja autora hutbi ostavljale gorak okus nepopravljive nekompetentnosti uprkos dotadašnjem naporom učenju i iskustvu.

K tome, zbog neodređenog i nedefiniranog polja recenzentskog zahvata ništa se suštinski nije ni moglo prigovoriti recenzentima. Oni nisu imali precizno definirane segmente teksta hutbe za recenziju niti su pred sobom imali poblize utvrđene kriterije za recenziju. U takvom “neomeđenom i preširokom” prostoru za autonomnu recenziju, recenzenti hutbe su se rukovodili zdravim razumom, nadahnućem i subjektivnom procjenom. Vjerovatno smo svi, tadašnji čitaoci *Novog Muallima*, kao i autori i recenzenti

hutbe, gubili iz vida činjenicu da su hutbe samo svojim manjim dijelom bile ogledalo autora hutbe, a svojim najvećem dijelom te hutbe su bile ogledalo našeg sveopćeg intelektualnog stanja i mentaliteta vremena u kojem se nalazila naša Islamska zajednica i bosanskohercegovačko društvo u cjelini.

U ovom posljednjem zapažanju značaja i opravdanosti jedne rubrike u *Novom Muallimu* koja je pokušala sagledati realnosti, dosege, ali i nedostatke i ograničenja našeg govora u vjeri u formi hutbe, prepoznajem istinsku razložnost i smisao napora koji smo uložili da hutba bude naša zajednička odgovornost i izazov, kako jučer, tako i danas i sutra.

الموجز

”خطبة مجلة المعلم“ لقاء حوارى وتنويرى بين العلماء الشباب

ومعلميهم

ميهو شليفو

منذ ديسمبر ٢٠٠٢ وحتى ربيع ١١٠٢، نشرت مجلة المعلم الجديد ٦٢ خطبة بعد أن أخضعت لمراجعة علماء بارزين. إن هذا المقال يحلل محتوى الخطب المنشورة في تلك الفترة والمراجعة النقدية لها. إن الغاية من هذا المقال هو الإشارة إلى حقيقة أن هذا النوع من نشر الخطب ومراجعاتها كان يمثل نهجا مبتكرا في تقويم الخطب للمشيخة الإسلامية والمسلمين عموما. قدّم كاتب المقال بعض الملاحظات والتنبيهات حول المنهجية المطبقة في هذا النهج. ويخلص كاتب المقال إلى أن مثل هذه الأساليب في المراجعة العامة للخطبة تقدم مثالا إيجابيا للشفافية داخل المشيخة الإسلامية في أدائها لرسالتها. وقد شملت المراجعة في باب “خطبة مجلة المعلم” كل جملة وفكرة، وكل حرف وصيغة لغوية، وعبارة وفاصلة، فأخضعتها لتحليل المراجعين التفصيلي الذين أدوا عملهم بدقة وحسّ نقدي بالغ. ويؤكد كاتب المقال أن باب “خطبة مجلة المعلم” يمكن أن يوصف من الموقع الزمني الحالي بأنه فكرة محفزة لتحسين مهارات الخطيب، وأنه لم يكن ينقصها سوى بعض اللمسات المنهجية والتقنية.

الكلمات الرئيسية: الخطبة، النقد، الخطيب، التواصل.

Summary

“MUALLIM’S HUTBA” – DIALOGUE AS ENLIGHTENMENT ENCOUNTER BETWEEN ULAMA IN FORMATION AND THEIR TEACHERS

Meho Šljivo

The magazine *Novi muallim* published 26 *hutbas* with reviews by renowned ulama in issues published from December 2007 to the Spring of 2011. This article analyses the content and the critical review of these *hutbas* published in the mentioned time period. The text attempts to point out the fact that such public presentation of *hutbas* and reviews of these *hutbas* presents an innovative approach to scholarly evaluation of *hutba*. The author here presents some remarks and observations regarding the methodology of this approach. Thus, the author concludes that in view of the overall mission of the Islamic Community, this approach which implies that reviews of *hutbas* are presented to the public represents a positive example of transparency. In the column “Muallim’s *hutba*” each sentence of *hatib*, his each thought was the subject of detailed analysis of reviewers who sometimes approached their reviewers’ task with the utmost critical vigour. Finally, the author asserts that from present time distance this column can be regarded as an encouragement for further improvement of the skills of *hatibs* which have been lacking some methodological and technical aspects.

Key words: *hutba*, critical reviews, *hatib*, communication